

Nr 40

Av fru Gärde Widemar m. fl., om vissa ändringar av bestämmelserna rörande förvärvsavdrag för gift kvinna, m. m.

(Lika lydande med motion nr 26 i Första kammaren)

Trots de ändringar av sambeskattningsreglerna, som beslöts vid förra årets riksdag, kan denna fråga inte sägas vara tillfredsställande ordnad. Förvärvsavdragets maximum höjdes visserligen till 2 000 kronor, men det är uppenbart att även detta belopp är för lågt för att täcka de med förvärvsarbetet förenade verkliga merkostnaderna. De fall, som det här gäller, är ju sådana där makarna har minderåriga barn. Enbart kostnaderna för barnpassningen, antingen denna ordnas genom hembiträde eller daghem, torde i allmänhet väsentligt överstiga 2 000 kronor per år. En annan kvarstående brist är att vid samtaxeringen av makarnas inkomster det i många fall inträffar, att de får betala en högre skatt tillsammans än om båda taxerats som ensamstående, dvs. innan de var gifta. Denna s. k. sambeskattningsseffekt — i dagligt tal ofta omtalad som en »straffskatt på äktenskapet» — har givetvis något reducerats genom höjningen av förvärvsarbetet men kan inte lämnas obeaktad.

Ur samhällets synvinkel borde det vara ett angeläget intresse att söka avskaffa eller i vart fall reducera de brister i sambeskattningsreglerna, som här i korthet påtalats, så långt möjligt av den anledningen, att kvinnlig yrkesutbildad arbetskraft annars undandrages arbetsmarknaden. De områden av arbetsmarknaden, där dessa problem tydligast givit sig till känna, torde vara sjukvården, där bristen på sjuksköterskor utgör ett allvarligt problem, och inom undervisningsväsendet. Men över huvud taget är det ett självklart missförhållande om skattereglernas utformning leder till vad här uppenbarligen är fallet, nämligen att kvinnor inte tar anställning, för vilken de skaffat sig en i många fall kvalificerad och kostsam yrkesutbildning, därför att de anser att en insats på arbetsmarknaden inte ger ett tillräckligt lönande utbyte efter skatt.

Reformeringen av sambeskattningsreglerna bör därför inte stanna vid fjolårets beslut. Ytterligare lättnader i sambeskattningen bör höra till sådana reformer, som bör komma till stånd skyndsamt och oberoende av pågående översyn av skattesystemet, därför att de med ett jämförelsevis ringa skattebortfall för det allmänna ger ett klart produktivt utbyte. I den mån en ökad

yrkesutbildning kan stimuleras, reduceras skattebortfallet. För att med ett sifferexempel belysa detta kan nämnas, att om man nådde en ökning av inträdet på arbetsmarknaden med t. ex. 10 000 personer, vilka eljest alltså skulle avhållit sig från yrkesarbete, kan skatteunderlaget beräknas öka med 100 à 150 milj. kr. och det allmänna tillföras ökade skatteintäkter med några 10-tal miljoner. En lättnad i sambeskattningen kan möjligen antas vara av ringa betydelse härvidlag. Men vi vill dock bestämt framhålla, att en sådan slutsats säkerligen vore förhastad. En höjning av förvärvsavdraget, exempelvis till 3 000 kronor, skulle för en gift kvinna, som av yrkesarbete skulle tjäna 15 000 kronor per år och vars make har en årsinkomst av 15 à 20 000 kr., medföra en förbättring av hennes årsinkomst efter skatt med ca 1 000 kronor jämfört med läget före förvärvsavdragets senaste höjning. Det torde utan vidare kunna antas att även en så pass måttlig höjning av förvärvsavdraget som den här nämnda skulle ge ett positivt utslag på yrkesintensiteten.

En huvudtanke i grunderna för inkomstbeskattningen är att den uppburna inkomsten skall i princip minskas med kostnader för inkomstens förvärvande, innan den skattlägges. Från denna grundläggande synpunkt måste det givetvis vara likgiltigt hur stor den uppburna bruttoinkomsten är för att avdrag för sådana kostnader ska kunna komma i fråga. I den mån avdrag inte kan ske för de verkliga kostnaderna, sker i realiteten beskattning av sådan del av den uppburna inkomsten, som icke är inkomst i skattelagens avsedda mening, och detta bör i princip inte äga rum. Denna huvudtanke bör självfallet vara tillämplig för alla inkomsttagare oavsett inkomstens storlek.

Förvärvsavdraget grundas i princip på tanken att avdrag därmed skall göras för de särskilda merkostnader som uppkommer för den gifta kvinnan vid förvärvsarbete utanför hemmet, i främsta rummet då makarna har minderåriga barn. För att förenkla taxeringsarbetet beräknas avdraget efter schablonmässiga grunder. Det utgår från presumtionen att ifrågavarande kostnader utgör en viss andel av den förvärvsarbetande kvinnans inkomst — nu 20, tidigare 10 procent — och avdraget är maximerat till 2 000 kronor.

Vad först gäller avdragets maximum framhölls från vår sida vid frågans behandling i fjol att ett avdrag av högst 2 000 kronor vore otillräckligt och att ett belopp av 3 000 kronor bättre svarade mot de verkliga förhållandena i dagens läge. Vårt yrkande avsågs. Med hänsyn till den vikt vi anser statsmakterna bör tillmäta sambeskattningsproblemen och deras ordnande, anser vi oss böra ånyo framföra förslaget om höjning av förvärvsavdragets maximum till 3 000 kronor. Detta skall alltså tillkomma förvärvsarbetande gift kvinna med minderårigt barn.

Det är emellertid uppenbart, att förvärvsavdragets konstruktion inte därmed skulle vara helt tillfredsställande. Den huvudsakliga av administrativa skäl valda presumtionen att merkostnaderna anses motsvara en viss, fast procentuell andel av inkomsten leder säkerligen till att avdraget fortfarande

torde vara för lågt i de lägre inkomstlägena. I de från vår sida väckta motionerna vid fjolårets riksdag — de likalydande motionerna I: 542 och II: 702 — framfördes tanken att en utredning borde ske rörande en omkonstruktion av förvärvsavdraget, som i princip skulle innebära att kvotavdraget höjdes för en viss botteninkomst och sedan avtrappades uppåt, t. ex. 50 procent av de första 2 000 kr. och därefter t. ex. 20 procent på överskjutande inkomst upp till visst maximum. Vi vill ånyo framföra yrkandet om en utredning i detta syfte.

En höjning av förvärvsavdragets högsta belopp till 3 000 kronor skulle skjuta gränsen för den s. k. sambeskattningseffekten — merskatt till följd av sammanläggningen av båda makarnas inkomster vid taxeringen — kraftigt uppåt. Merskatt i här angivna bemärkelse skulle inträffa först vid en sammanlagd inkomst för båda makarna av ca 50 000 kronor. Hänsyn har då tagits till att folkpensionsavgiftens belopp icke höjs när makarnas taxerade inkomst överstiger 15 000 kronor. Vidare gäller det angivna beloppet sambeskattade äkta makar med minderåriga barn. En höjning av förvärvsavdraget till 3 000 kronor skulle medföra att antalet sambeskattade äktenskap, där en merskatt till följd av sambeskattningen skulle uppkomma, skulle reduceras till ca 30 000. Totala antalet sambeskattade äktenskap vid senaste taxering (år 1960) var 687 868.

Inkomstbortfallet genom en höjning av förvärvsavdragets maximum till 3 000 kronor kan beräknas till 6 milj. kr. för statsverket, varav en tredjedel skulle falla på budgetåret 1961/62. Vi har då inte tagit hänsyn till den stegrande verkan en höjning av förvärvsavdraget kan ha på skatteunderlaget.

Som vi förut framhållit ligger den mest väsentliga bristen i gällande sambeskattningsregler, att hänsyn i tillräcklig utsträckning inte tas till de med förvärvsarbetet förenade särskilda merkostnaderna. Detta får självfallet inte hindra att man lämnar åt sidan de problem, som sammanhänger med den s. k. sambeskattningseffekten. En mera väsentlig höjning av förvärvsavdraget leder som ovan påvisats i och för sig till att antalet av dem, som kommer att beröras av dessa problem, begränsas. Men härvid får man inte förbise, att det verkliga antalet berörda i verkligheten torde vara högre, alldenstund de som på grund av sambeskattningsreglerna inte inträder i förvärvsarbete och som då skulle få kännning av dessa olägenheter inte ingår i den angivna siffran.

Som en utväg att lösa sambeskattningsproblemet i det avseende, som här senast berörts, hänvisas ofta till den s. k. tudelningsprincipen. Det är emellertid överraskande att konstatera att i diskussionen förbises nästan undantagslöst att tudelningsprincipen i verkligheten gäller skattebördans fördelning mellan ensamstående å ena sidan och samtliga gifta skattskyldiga å den andra, eftersom principens genomförande skulle påverka skatteberäkningen för alla gifta, icke endast sambeskattade äkta makar. Bortopererandet av

sambeskattningseffekten skulle m. a. o. bli en biprodukt. Tudelningsprincipen tar vidare i och för sig ingen hänsyn till de merkostnader, som är förenade med den gifta kvinnans förvärvsarbete.

Det finns därför all anledning att resa frågan om inte någon annan, mer ändamålsenlig och framför allt statsfinansiellt mer överkomlig metod kan åstadkommas, som skulle avlägsna den s. k. sambeskattningseffekten och således medföra att merskatt till följd av äktenskap inte skulle behöva inträffa. I fjolårsmotionerna pekade vi på en sådan metod, nämligen rätt för två makar, som båda har inkomst av förvärvsarbete, att välja att bli sär-taxerade. De skulle givetvis endast välja sådan taxering i de fall där skatten för dem skulle bli lägre vid särbeskattning än om de sambeskattades. Valde de sär-taxering, finge rätten till förvärvsavdrag givetvis bortfalla. Särbeskattningen skulle i övrigt i princip innebära taxering efter samma grunder som för ensamstående.

En lagstiftning som öppnar möjlighet för två makar, som båda har inkomster av förvärvsarbete, att välja att bli sär-taxerade har genomförts i Norge. De särskilda problem som sammanhänger med möjligheterna för två makar att under vissa förhållanden fördela inkomsten mellan sig efter skattemässiga hänsyn, när sambeskattningsmetoden inte tillämpas, har i den norska lagstiftningen behandlats på så sätt, att rätt till sär-taxering inte medges om makarna arbetar i en rörelse, som de äger tillsammans eller som tillhör den ena av dem. De norska reglerna för rätt till sär-taxering avser vidare endast arbetsinkomst, inte t. ex. inkomst av kapital. I de vanliga fallen, där makarna har inkomst av anställning i annat än eget företag, är möjligheterna till en efter skattehänsyn gjord fördelning av inkomsten mellan makarna i praktiken uteslutna.

Det i fjol framförda förslaget om utredning rörande möjligheterna att medge rätt till sär-taxering avvisades av bevillningsutskottets majoritet under åberopande av att det knappast kunde anses troligt att en ny utredning skulle kunna tillföra något för frågans bedömande väsentligt nytt material. Sambeskattningsrevisionen tog emellertid inte upp denna metod till allvarlig prövning. Det kan därför inte hävdas att frågan varit föremål för utredning. Vi anser att metoden erbjuder så mycket av intresse att den förtjänar att tas upp till allvarligt övervägande. Under alla omständigheter skulle det vara av stort värde att få en teknisk lösning anpassad efter den svenska skattelagstiftningen i övrigt utarbetad. Den norska konstruktionen kan givetvis tjäna som förebild. Vi föreslår, att riksdagen hemställer om sådan utredning.

Rätt till förvärvsavdrag tillkommer förvärvsarbetande gift kvinna vid inkomst av tjänst eller inkomst av rörelse. I de fall kvinnan utför arbete i mannens jordbruk eller rörelse erhåller mannen rätt till bottenavdraget om 300 kronor. Gift kvinna, som har inkomst av jordbruk och där själv utfört arbete, har vidare rätt till bottenavdraget om 300 kronor. Dessa avdragsbelopp

gäller även i de fall makarna har minderåriga barn. Någon förhöjning av avdraget genom s. k. kvotavdrag sker alltså där inte.

Motiveringen till att förhöjning av förvärvsavdraget inte medges i sistnämnda fall är att särskilda merkostnader för familjen genom hustruns deltagande i jordbruksarbetet eller i mannens rörelse i allmänhet inte torde uppkomma. Då familjeinkomsten i dessa fall härrör av båda makarnas arbetsinsatser i rörelsen eller jordbruket, synes dock i princip en rätt till förhöjning av förvärvsavdraget genom kvotavdrag vara motiverad, så snart särskilda kostnader uppkommit till följd av hustruns deltagande i förvärvsarbetet. En justering av sambeskattningsreglerna på denna punkt synes m. a. o. böra övervägas. En sådan utformning av reglerna för förvärvsavdraget i det förevarande fallet bör därvid eftersträvas, att rätt till förhöjt förvärvsavdrag skall kunna medges när det visas att hustrun i avsevärd mån deltagit i förvärvsarbetet och familjen på grund därav haft merkostnader. Sådant avdrag bör endast komma i fråga i de fall makarna har hemmavarande barn under 16 år. Det synes då också böra prövas att medge gift kvinna med inkomst av jordbruk rätt till förvärvsavdrag efter samma grunder som gäller i de fall hon har inkomst av rörelse eller av eget arbete.

Med hänvisning till det anförda föreslår vi,

att riksdagen måtte

1. besluta sådan ändring av reglerna för förvärvsavdraget att dess maximibelopp höjes till 3 000 kronor i de fall förvärvsarbetande gift kvinna har hemmavarande barn under 16 år att gälla fr. o. m. 1962 års taxering,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning dels beträffande en omkonstruktion av förvärvsavdraget i syfte att genomföra en höjning av avdraget så att det bättre överensstämmer med de verkliga merkostnaderna även för förvärvsarbetande kvinnor med lägre inkomster,

dels om möjligheterna — bl. a. med ledning av nyligen genomförd norsk lagstiftning — att medge rätt för två förvärvsarbetande makar att begära särtaxering vid inkomstbeskattningen, samt

dels rörande justering av reglerna för förvärvsavdraget i de fall, där hustrun verksamt deltagit i makens rörelse eller jordbruk eller haft inkomster av arbete i eget jordbruk, enligt ovan i motiveringen angivna riktlinjer.

Stockholm den 18 januari 1961

Ingrid Gärde Widemar

S. Gustafson

Brita Elmén

i Göteborg